

УДК 339.56.055

Василиця О.Б.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Львівського торговельно-економічного університету

ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ ТА США НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

TRADE AND ECONOMIC RELATIONS BETWEEN UKRAINE AND THE USA IN THE MODERN PERIOD

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена розгляду сучасного стану торговельного співробітництва між Україною та США. Структуровано двосторонні договори, що слугують базисом для економічної співпраці. Проаналізовано географічну структуру зовнішньої торгівлі України як товарами, так і послугами. Для виявлення впливу торгівлі зі США на економічне зростання в Україні було проведено регресійне дослідження. Запропоновано шляхи нарощення експорту української продукції до США.

Ключові слова: торговельно-економічне співробітництво, частка експорту та імпорту, регресійний аналіз, структура експортно-імпорتنних потоків, торговельний баланс.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена рассмотрению современного состояния торгового сотрудничества между Украиной и США. Структурированы двусторонние договоры, которые служат базисом для экономического сотрудничества. Проанализирована географическая структура внешней торговли Украины как товарами, так и услугами. Для выявления влияния торговли с США на экономический рост в Украине было проведено регрессионное исследование. Предложены пути наращивания экспорта украинской продукции в США.

Ключевые слова: торгово-экономическое сотрудничество, доля экспорта и импорта, регрессионный анализ, структура экспортно-импортных потоков, торговый баланс.

ANNOTATION

The article is devoted to the current state of trade cooperation between Ukraine and the USA. The author structured bilateral agreements that serve as the basis for economic cooperation. There was analyzed the geographic structure of Ukraine foreign trade in both goods and services. Regression analysis was conducted to identify the impact of trade with US on economic growth in Ukraine. There were proposed ways of increasing Ukrainian exports to the USA.

Key words: trade and economic cooperation, the share of exports and imports, regression analysis, the structure of export and import flows, trade balance.

Постановка проблеми. Економічна співпраця між країнами є необхідним елементом розвитку світогосподарської системи, адже дає змогу отримувати вигоду обидвом сторонам. В умовах війни з Росією ця країна розглядається лише як політичний партнер. Для України торговельно-економічне співробітництво зі США, які є найбільшою економікою світу, становить значний інтерес, особливо в умовах російської агресії, яка вимагає геополітичних змін в економічній співпраці. Крім того, економічні контакти зі США, окрім економічної вигоди, створюють позитивний імідж для української економіки, який свідчить про надійність України як торговельного та економічного партнера.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблематика торговельно-економічних відносин України зі США не є новою. Важливість та доцільність посилення таких форм співпраці висвітлена в роботах Т. Буркат [1, с. 2], Ю. Козака [2, с. 125], Т. Мединської [3, с. 2], В. Педоса [4, с. 128], Ю. Попової [5, с. 109–110], Н. Зарицької [6, с. 32]. Доцільно відзначити, що в наукових працях недостатньо аналізуються можливості посилення двостороннього співробітництва.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На сучасному етапі активно розглядаються можливості економічної співпраці України та ЄС, однак відійшли на другий план економічні відносини зі США. Варто зауважити, що дослідники мало уваги приділяють емпіричній оцінці можливостей економічної співпраці України та США.

До початку військових дій на сході України Росія розглядалася як один із основних торговельних та економічних партнерів. Зважаючи на зміну геополітичної ситуації та активну політичну підтримку Сполученими Штатами України доцільним видається проаналізувати стан та тенденції співпраці України зі США і в торговельно-економічній сфері, оскільки, зважаючи на активізацію співпраці з ЄС, США певним чином випали з уваги дослідників.

Мета статті полягає в дослідженні позицій США в торговельно-економічних відносинах з Україною та шляхів посилення співпраці на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Офіційне закріплення торговельно-економічного співробітництва між США та Україною відбулося у 1992 р. в угоді про торговельні відносини (табл. 1). У цьому документі прописувалися основні принципи співробітництва [7], такі як недискримінаційний режим для товарів та послуг, заходи для заохочення розширення комерційних контактів з метою збільшення торгівлі, спрощення процедури роботи торгових урядових представництв із громадянами, а також режим роботи комерційних представництв, порядок вирішення спорів.

Подальше оформлення торговельно-економічних відносин відбулося в угоді про гуманітарне і техніко-економічне співробітництво [8].

У цій угоді прописується порядок звільнення від сплати податків, мит та інших зборів із товарів, поставок та іншого майна, що надається або використовується у зв'язку з програмами допомоги; статус цивільного та військового персоналу.

У 1994 р. було створено українсько-американську комісію сприяння розвитку торгівлі та інвестиціям [9; 10]. Перед комісією ставилися завдання з обміну інформацією; поліпшення умов для комерційної діяльності в обох країнах; сприяння успішному співробітництву в галузі конверсії, оборонної промисловості; здійснення рекламної діяльності тощо.

Подальші спільні заяви щодо розвитку торгівлі та інвестицій та співробітництва в галузі економіки і торгівлі були покликані підсилити угоду 1992 р. [11; 12]. Україна та Сполучені Штати погоджуються, що рівень торгівлі та інвестицій, що існує між двома країнами, є набагато нижчим від їхніх можливостей. Вони приділятимуть першочергову увагу спільним зусиллям для розвитку торговельних та інвестиційних відносин відповідно до потенціалу. У цих заявах йшлося про приєднання України до Генералізованої Системи Преференцій США. Це дасть Україні можливість безподаткового постачання близько 4,4 тис. видів продукції на ринок США. Також акцентувалася увага на конверсії оборонної промисловості. Співробітництво в цій галузі допоможе кожній стороні розв'язати це завдання з більшою ефективністю.

У меморандумі про взаєморозуміння між урядом України та урядом Сполучених Штатів Америки (2000 р.) [14] йдеться про бажання обох сторін об'єднати свої зусилля та співпрацювати з метою створення відповідних умов для ефективного втілення Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Співпраця полягатиме у створенні єдиної бази даних щодо підприємств-банкрутів та справ про банкрутство, яка буде загальнодоступною; створенні провід-

ної групи спеціально підготовлених фахівців, які працюватимуть із боржниками у разі керуваної боржником реструктуризації; діяльності реструктурованих підприємств, які будуть використовуватися як моделі успішної реорганізації і зможуть продемонструвати, що за відповідних обставин реорганізація замість ліквідації підприємств може зберегти робочі місця, повернути більші суми заборгованості кредиторам та підвищити рівень надходжень до державного бюджету.

Ключовим документом двосторонньої співпраці є Хартія Україна – США про стратегічне партнерство. У сучасних реаліях найбільш значущим є положення цієї хартії, де наголошується, що співробітництво між двома демократичними державами ґрунтується на спільних цінностях та інтересах. Це включає поширення демократії та економічної свободи, захист безпеки та територіальної цілісності, забезпечення верховенства права, підтримку інновацій і технічного прогресу [15]. Окремий блок присвячено економічному співробітництву, що має на меті сприяння створенню робочих місць, економічному зростанню, підтримці реформ та лібералізації економіки, розвитку сприятливого для торгівлі та інвестицій бізнес-клімату і вдосконалення доступу на ринки товарів та послуг. Визнаючи, що торгівля є важливою для глобального економічного зростання, розвитку, свободи і процвітання, Україна та США всіляко підтримують двосторонню співпрацю.

Хоча обидві країни зазначають, що двостороння торгівля є дуже важливою, проте за обсягами українського товарного експорту США знаходяться на 21 місці (рис. 1). Серед країн-імпортерів США займають 6 позицію. Незважаючи на війну з РФ, найбільша частка українського товарного експорту припадає на цю країну. Однак є позитивна тенденція щодо географічної диверсифікації українського експорту. Якщо у 2012 р. на РФ припадало 26% українського експорту, то у 2015 р. ця

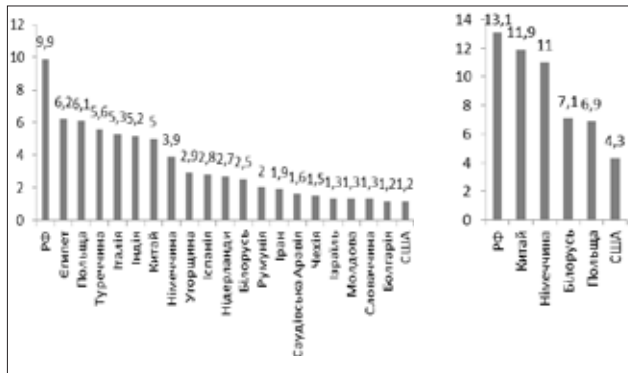
Таблиця 1

Нормативно-правове регулювання торговельно-економічних відносин між США та Україною

Дата укладення	Офіційні двосторонні документи
6.05.1992	Угода про торговельні відносини між Україною і Сполученими Штатами Америки
7.05.1992	Угода між Урядом України і Урядом Сполучених Штатів Америки про гуманітарне і техніко-економічне співробітництво
4.03.1994	Спільна Заява про створення Українсько-американської Комісії сприяння розвитку торгівлі та інвестиціям
1.03.1994	Сфера компетенції Українсько-американської спільної Комісії сприяння розвитку торгівлі та інвестиціям
04.03.1994	Спільна заява про співробітництво в галузі економіки і торгівлі між Сполученими Штатами Америки й Україною
22.11.1994	Спільна заява щодо розвитку торгівлі та інвестицій
5.09.2000	Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки
28.03.2008	Угода про торговельне та інвестиційне співробітництво між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки
9.12.2008	Хартія Україна – США про стратегічне партнерство

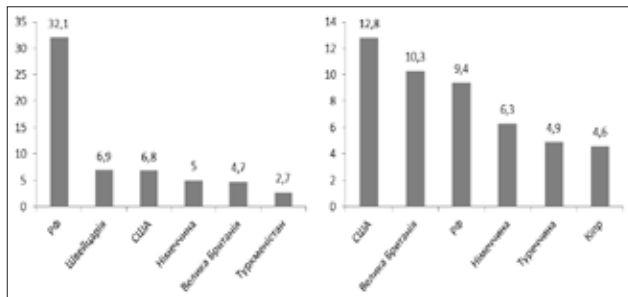
Складено за [13]

частка зменшилася до 9,9%. Щодо США, то порівняно із 2012 р. частка цієї країни в українському експорті зменшилась на 0,3 п. п. і становить 1,2%. Такі показники свідчать про те, що США не вельми зацікавлені в українському експорті товарів, оскільки основними товарними контрагентами є країни Азійсько-Тихоокеанського басейну. Ситуація з імпортом товарів зі США є дещо іншою – 4,3%, що зумовлено зацікавленістю українців американською комп'ютерною технікою.

а) експорт товарів б) імпорт товарів
Рис. 1. Основні країни-партнери України в експорті та імпорті товарів у 2015 р.,%.

Складено за: [16]

а) експорт б) імпорт
Рис. 2. Основні країни-партнери України в експорті та імпорті послуг у 2015 р.,%.

Складено за: [16]

Аналізуючи географічну структуру експорту-імпорту послуг (рис. 2), варто відзначити, що позиції США є кращими, ніж у торгівлі товарами. Так, в українському експорті послуг США займають 3 позицію, тоді як в імпорті – 1 місце. Імпорт послуг, на відміну від експорту, є більш географічно диверсифікованим.

Доцільно розглянути структуру торгівлі послугами між обома країнами. У табл. 2 наведено дані за 2015 р. з експорту та імпорту послуг.

Найбільшу частку послуг в експорті до США становлять транспортні послуги – 52%. Найбільше перевезень припадає на морський транспорт, що видається логічно зрозумілим, зважаючи на географічне розташування США та України. Окрім того, транспортні послуги – це головна стаття українського експорту послуг (62,8% загального обсягу). Щодо імпорту послуг, то ця позиція перебуває на 3 місці, тобто можна стверджувати про високу важливість транспортних послуг у двосторонній торгівлі.

Другу позицію в українському експорті до США займають комп'ютерні послуги – 20,1%. В Україні функціонує значна кількість ІТ-компаній («Софт-Серв», «Телекс», «Логіка», «Глобал Лоджик» та ін.), які займаються офшорним програмуванням та наданням консультаційних послуг переважно закордонним

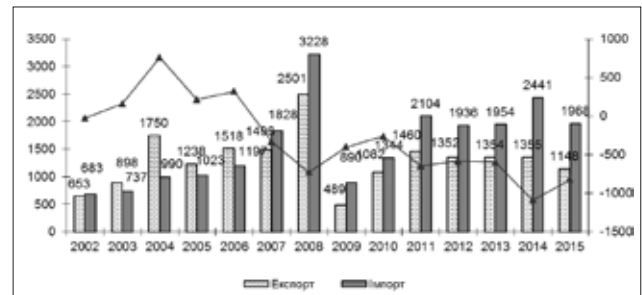

Рис. 3. Динаміка обсягів торгівлі між Україною та США (ліва шкала) та сальдо торговельного балансу (права шкала), млн дол. США

Складено за: [16]

Таблиця 2

Структура експорту та імпорту послуг між США та Україною у 2015 р.,%

Назва	Експорт	Імпорт
Транспортні послуги	52,1	15,7
Подорожі	2,2	2
Послуги зв'язку	1,8	1,4
Будівельні послуги	0,2	0,3
Страхові послуги	0,4	0,5
Фінансові послуги	8,1	16,3
Комп'ютерні послуги	20,1	4,9
Роялті	0,2	6,8
Інші ділові послуги	1	10
Різні ділові, професійні та технічні послуги	11,6	11,8
Послуги приватним особам та послуги в галузі культури та відпочинку	0,2	0,7
Послуги з ремонту	2	0,9
Державні послуги, які не віднесені до інших категорій	0	28,7

Складено за: [16]

партнерам. Третю позицію в експорті займають різні ділові, професійні та технічні послуги – 11,6%. До цієї категорії відносять юридичні та бухгалтерські послуги, рекламу, НДДКР, послуги в архітектурі та інженерних науках, послуги в галузі сільського господарства, видобутку корисних копалин, переробки продукції на місцях.

Щодо імпорту послуг, то найбільша частка припадає на державні послуги – 29%. США активно співпрацюють з Україною щодо поширення демократичних засад державного управління, передачі досвіду щодо реформування судової, адміністративної систем. Другу позицію займають фінансові послуги – 16%, до яких відносять фінансове посередництво (діяльність банків), управління фінансовими ринками, портфелем цінних паперів. На третій позиції знаходяться транспортні послуги, про які згадувалося вище.

Аналізуючи показники динаміки торгівлі товарами та послугами (рис. 3), можна побачити зростання обсягів експорту з 2002 р., хоча у 2005 р. спостерігався деякий спад, що можна пояснити переспрямуванням експортних потоків у країни СНД. Проте надалі відбувалося нарощення обсягів експорту до 2008 р., який ознаменувався рекордним значенням (2,5 млрд дол. США). Після початку світової фінансової кризи відбулося різке падіння обсягів поставок до США. Докризового рівня експорту станом на 2012 р. не було досягнуто. Відбувалося також нарощення імпорту. Після 2008 р. спостерігалось різке падіння обсягів імпорту, однак станом на 2012 р. обсяги імпортованих поставок було відновлено на рівні 2007 р. Сальдо торговельного балансу із 2006 р. є від'ємним. Найнижчих значень воно сягнуло у 2014 р. – 1 млрд дол. США. Станом на 2015 р. показник знаходився на рівні 0,8 млрд дол. США.

Дослідивши динаміку та структуру двосторонньої торгівлі товарами та послугами між США та Україною, доцільним видається аналіз впливу зовнішньоторговельної діяльності на ВВП України. Для аналізу були взяті річні показники експорту України до США, імпорту США до України, експорту України до Росії, імпорту Росії до України та ВВП України у часовому періоді 1996–2016 рр. Всі дані було прологарифмовано. Для дослідження використовувався двокроковий метод найменших квадратів (TSLs). Макроекономічні показники Росії було обрано для дослідження з метою порівняння впливу двох держав (США та Росії) на Україну. Окрім того, Росія є головним торговельним партнером України. Тому доцільно проаналізувати, яка з країн здійснює більший вплив. Результати аналізу наведені у рівнянні (1).

$$GDP = 0.02 * Exp\_USA_{t-1} + 0.37 * Imp\_USA_{t-1} + 0.25 * Exp\_RUS_{t-1} + 0.77 * Imp\_RUS_{t-1} + 0.44 * GDP_{t-1}, \quad (1)$$

(2.32)**   (3.89)*   (2.07)***   (6.17)*   (3.34)*

$R^2 = 0.98 \quad AR^2 = 0.97 \quad DW = 1.7$

де GDP – ВВП України (млн дол. США), EXP_USA – експорт України до США (млн дол. США), IMP_USA – імпорт США до України (млн дол. США), EXP_RUS – експорт України до Росії (млн дол. США), IMP_RUS – імпорт Росії до України. У дужках подано значення t-критерію, * – гіпотезу можна відкинути на рівні статистичної значущості 1% (**–5%, ***–10%).

Експорт товарів та послуг до США сприяє зростанню ВВП. Цей вплив є статистично значущим, однак слабким. За зростання експорту до США на 1% спостерігатиметься зростання ВВП України на 0,02%. Експорт до Росії дещо відчутніше впливає на ВВП. За зростання експорту до країни-сусіда на 1% ВВП України зросте на 0,25%.

Імпорт зі США здійснює позитивний вплив на ВВП України на рівні статистичної значущості 1%. Це досягається завдяки імпорту інвестиційних товарів, які не виробляються в середині країни, але активно використовуються у виробництві. Імпорт з Росії також має прямо пропорційний вплив, оскільки основними імпортованими товарами із цієї країни є енергоносії. Можна відзначити, що вплив Росії на ВВП України є відчутнішим, ніж США. Це пояснюється набагато більшими обсягами зовнішньої торгівлі.

Малоймовірно, що український товарний експорт становитиме вагомий частку у зовнішній торгівлі США. Нарощення експорту України до США видається можливим, однак акцент варто робити на сфері послуг, зважаючи на те, що США перебувають на 3 позиції серед імпортерів українських послуг. Окрім аутсорсингу у програмуванні, можливим є виробництво власних українських програмних продуктів. Адже США зацікавлені в українських стартапах у сфері технологій та програмування. Таким чином, Україні необхідно робити акцент на розвитку та експортній орієнтації продукції сучасних технологій (програмування, дизайн, відеоігри тощо). Це дасть змогу активно нарощувати експортний потенціал малим та середнім підприємствам.

Висновки. Отже, попри великий потенціал американської економіки ця країна не є головним торговельним партнером України. Ситуація із двосторонньою торгівлею послугами між цими країнами є дещо кращою, оскільки США входять у п'ятірку країн-партнерів. Український товарний експорт до США залишається, на жаль, сировинним. Імпортує Україна зі США здебільшого технологічну продукцію. Щодо послуг, то переважають в українському експорті транспортні, а в імпорті – державні послуги. Зовнішня торгівля між двома країнами активно зростає до кризи 2008 р. Сьогодні проходить відновлення обсягів поставок та досягнення докризового рівня. Нарощення експортного потенціалу України можливе через розвиток сфер послуг, насамперед креативних індустрій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Буркат Т.Л. Міжнародний маркетинг підприємств України у торговельно-економічних відносинах із США: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / Т.Л. Буркат ; Укр. акад. зовніш. торгівлі. – К., 2004. – 17 с.
2. Економіка зарубіжних країн / За ред. Ю.Г. Козака, В.В. Ковалевського, В.М. Осипова. – 3-тє вид. перероб. та доп. – К: ЦУЛ. – 2007. – 544 с.
3. Мединська Т.І. Торгово-економічне співробітництво України і США в умовах економічної глобалізації : автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.02 / Т.І. Мединська . – К. : Б.в., 2007 . – 18 с.
4. Педос В.А. Торговые партнеры Украины : Информационно-аналитический справочник. – К.: Либра, – 1998. – 412 с.
5. Попова Ю.М. Торговельно-економічне співробітництво США та України в умовах глобалізації / Ю.М. Попова, Л.М. Радченко , А.А. Сологуб // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – № 10. – С. 106–111.
6. Зарицька Н.С. Сучасний рівень та потенційні можливості торговельного співробітництва України та США / Н.С. Зарицька // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: економічні науки. – 2016. – № 17. – С. 32–35.
7. Угода про торговельні відносини між Україною і Сполученими Штатами Америки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1079.2704.0>.
8. Угода між Урядом України і Урядом Сполучених Штатів Америки про гуманitarне і техніко-економічне співробітництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1079.1956.0>.
9. Спільна Заява про створення Українсько-американської Комісії сприяння розвитку торгівлі та інвестиціям [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1079.4231.0>.
10. Сфера компетенції Українсько-американської спільної комісії сприяння розвитку торгівлі та інвестиціям [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1079.361.0>.
11. Спільна заява про співробітництво в галузі економіки і торгівлі між Сполученими Штатами Америки й Україною [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/840_498.
12. Спільна заява щодо розвитку торгівлі та інвестицій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/840_126.
13. Офіційна сторінка Професійної юридичної системи МЕГА НАУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua>.
14. Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.nau.ua/doc/?doc_id=447762.
15. Хартія Україна – США про стратегічне партнерство [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/840_140.
16. Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2015 р. Статистичний збірник. – К.: Інформаційно-аналітичне агентство, 2016. – 155с. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.